

Hajyň imisalalygy we syýasatyň ahlaksyzlygy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 янвря, 2025

Hajyň imisalalygy we syýasatyň ahlaksyzlygy HAJYŇ IMISALALYGY
we SYÝASATYŇ AHLAKSYZLYGY

Haj parzyny berjaý etmegiň we hajylaryň howpsuzlygy Saud Arabystanynyň elmydama kösstüz oňaryp gelen işi. Bu ýylky haj zyýaraty-da şol howpsuzlygyň we asudalygyň dowamy bolar

On dört asyrdan gowrak wagt bäri musulmanlar her ýyl yslamyň baş şertinden birini ýerine ýetirmek, parzdyr ybadatlaryny birkemsiz tamamlamak we Gurhanyň «Soňra hapalaryny giderip arassalansynlar. Aýdylan janlylaryny bersinler. Kábäni togap etsinler» buýrugyny ýerine ýetirmek üçin haj möwsümine garaşýarlar.

Dünýä boýunça musulmanlaryň sanynyň bir milliarddan geçmegi,

döwrebap transport serişdeleri bilen aragatnaşygyň aňsatlaşmagy, emma muňa derek Mekgedäki ybadat meýdanlarynyň diňe haj möwsüminiň Zülhiçje aýynyň birnäçe günü bilen çäkli bolandygy sebäpli musulmanlar şu meselede täze syýasatlary işläp düzmäge mejbur boldular.

Bu syýasatlaryň arasynda her ýyl ýurtlaryň ilatynyň belli bir derejesuniň haj parzyny berjaý etmegi boýunça ylalaşyga gelinmegi hem bar. Munuň özi yslam ýurtlarynyň üstünde ylalaşyga gelen ýagdaýlary we şertleri bilen ülnüleri bar. Onlarça ýyl bäri dowam edip gelýänem bolsa, bular ýaly zat yslam taryhynyň gadymy gecmişinde ýokdy. Ýöne aýdyşymyz ýaly, wagtyň, ýeriň we şertleriň üýtgemegi musulmanlary dini pozisiýalaryny, syýasatlaryny we öňe sürýän prinsiplerini kämilleşdirmäge mejbur etdi. Bular durmuşa geçirildi we dini parzlaryň berjaý edilişini aňsatlaşdyrdy.

Eýýäm ýüz ýyla golaý wagt bäri Saud Arabystany döwleti hajyň doly hemaýatkärligini we howandarlygyny boýnuna alyp gelýär hem-de patyşalary «Hady mul Haremeýni-Şerifeýn» unwanyny buýsanç bilen göterýärler.

Saud Arabystany patyşalygynyň mirasdüşer şazadasynyň öňbaşçylyk edýän 2030-njy ýyl üçin maksatnamasynda (Видение Саудовской Аравии 2030 (араб. رؤية السعودية 2030)) haj parzynyň aýratyn ýeri bar. Göz öňüne tutulýan maksatnama haj we umra zyýaratyny etmek isleýän musulmanlar üçin birnäçe prosesurany aňsatlaşdyrdy.

«Mesjidi-Haramda» we «Mesjidi-Nebewide» taryhy giňeltme işleri geçirildi. Ýokary hili hyzmatlar hödürlendi.

Hemme zatdan öň dini amallaryň we ybadatlaryň aňsatlyk we rahatlyk bilen berjaý edilmegi üçin doly howpsuzlyk ýola goýuldy.

Bularyň barsy hemmeleriň deňli-derejeli we hemmetaraplaýyn ýerine ýetirilýändigine gözi bilen görüp duran taryhy üstünlikleri we döwrebap üýtgeşmeleridir.

Gadymy taryhy we haj boýunça bolup geçen çekişmelerdir wakalary bir ýana goýsak, häzirkizaman ýurtlaryň durnuklylyga ýetmeginden soň haj ybadatyny iki belli topardan başga nyşanasyna alan bolmady we dini rolundan daşlaşdyrylmaga

synanyşylmady.

Bu toparlaryň birinjisi «Musulman doganlar» ýa-da şuňa meňzeş syýasy yslam toparlary bilen «El-Kaidedir» DEAŞ ýaly dini rasistik toparlary öz içine alýan sünni fundamentalizmidir.

Ikinjisi, ýa hemaýatkär döwletiň özünden, ýa-da oňa bagly toparlardan, partiýalardan, milisiýa otrýadlaryndan bolan şaýy fundamentalizmi ýa-da syýasy yslam hereketleriň şaýy wersiýasydyr.

Şu ýylky haj möwsüminde, ýagny, hijri 1445-jı ýa-da milady 2024-njı ýylda, şol iki fundamentalizmi haj möwsümini nyşanalamagyny dowam etdirýär.

Bir ýarym milliard musulmanyň arasynda diňe şu päliýamanlae hajyň imisalalygyny bozmaga synanyşýarlar. Sünni fundamentalizmi «Musulman doganlaryň» «halkara topary», syýasy yslamyň, toparlaryň del simwollary, dije we diňe syýasy çekişmeleriň hatyrasyna hajyň howpsuzlygy boýunça şübhe oýandyryp biljek kompaniýany taýynlaýarlar.

Şaýy fundamentalizmi bolsa haj parzynyň dowam edýän döwründe «müşrikleriň ret edilmeginden» söz açýar. Iki fundamentalizmem aňyrsynda kim duranam bolsa, Saud Arabystanynyň haj parzynyň haýsydyr bir topar tarapyndan haýsydyr bir görnüşde syýasy taýdan ulanylmagyna hiç hili ýol bermeýändigini we bermejeguni gowy bilýär.

«Musulman doganlar» toparyny esaslandyryjy Hasan el-Benna patyşa Abdyleziziň döwründe on gezek dagy haj zyýaratyny edipdi. Emma patyşa Abdyleziz Bennanyň Saud Arabystanynda «Musulman doganlaryň» şahamçasyny açmaga eden haýyşyna kes-kelläm garşy çykdy we Saud Arabystany Bennany haj parzynyň berjaý edilýän döwründe syýasatyň islendik görnüşiniň aralaşdyrylmazlygyny berk duýdurdy. Ýöne şol bir wagtyň özünde Bennany haj zyýaraty döwründe syýasy taýdan nyşana alnyp, janyna kast edilmekdenem gorady.

«Musulman doganlar» topary Saud Arabystanynyň haj zyýaratynyň syýasy taýdan ulanmagyny ret edýändigini bilýändigine garamazdan, bu döwri elmydama toparyň düzümini güýçlendirmek, tarapdar toplamakbwe ideologiyasynyň propogandasyny etmek üçin ulanyp geldi.

Ikinji hili fundamentalizmem şol ýoldan ýöredi. Eýranda Yslam rewolýusiýasynyň bolup geçmeginden soň «rewolýusiýany eksport etme» ýagny arap ýurtlaryna aralaşdyrma düşünjesi ýaýrady.

Haj parzynyň berjaý edilýän döwründe «müşriklerden ýüz öwürme» bidgaty şu pikiriň ýatgysyndan döredi. Soňky kyrk ýylda yslamy we musulmanlary utandyrýan şowsuz wakalar bolup geçdi, emma Saud Arabystany elmydama bu iki tarapa garşy hüşgärligi elden bermedi.

1987-nji ýyldaky haj möwsümi döwründe Eýranyň Rewolýusion gwardiýasynyň harbylary tarapyndan tälim berlen toparlar hajylaryň howpsuzlygyny nyşanalady: pyçakdyr taýak ýaly sowuk hem-de ölüm howply ýaraglary satyn aldylar. Uly çykyş gurap howpsuz ýagdaýda haj parzyny berjaý edýän hajylardan we jemgyýetçilik howpsuzlygynyň işgärlerinden kim öňlerden duşsa ganly we gazaply ýagdaýda öldürdiler.

Saud Arabystanynyň howpsuzlyk güýçleri merdanalyk bilen garşysyna dikilip, olary duruzýança, we asudalygy ýola goýýança muny dowam etdirdiler. Diňe howpsuzlygyň üpjün edilmeginden soň musulmanlar haj parzlaryny doly tamamlap bildiler.

Haj parzyny nyşanalama kampaniýalary soňam dek ýatmady, gaýtam ösdürildi we 1989-njy ýyldaky haj parzynyň berjaý edilýän döwründe bombaly teraklar bolup geçdi, emma Saud Arabystany ýene-de bulara garşy sak durdy.

Päliýamanlaryň ähli meýilnamalaryny we bet pygyllaryny entek amala aşmanka paş etdi, haj parzynyň berjaý edilişini we hajylary her dürli syýasy, dini ýa-da mezhepleýin şygar astynda şeýtany görnüşde nyşana alynmagyndan gorady.

Iň geň galdyryjy we gynandyryjy ýeri bolsa, bu iki ekstremistik fundamentalizmiň yslamyň adyndan, yslama wekilçilik edýändigini we yslamy goraýandygyny öňe sürýän şygarlar bilen haj parzyny howpsuz berjaý edýän hajylary nyşana almagydyr. Yslamyň iň esasy şertlerinden, parzlaryndan birini ýok etmegi meýilleşdirmegidir.

Fundamentalistik çykyşlary tankyt etmegiň gutulgysyz borçdugy hakykatyny öňe çykarýanam şudur.

Sözümi soňlap aýdanymda, haj parzyny berjaý etmegiň we

hajylaryň howpsuzlygy Saud Arabystanynyň elmydama kösstüz oňaryp gelen işi. Bu ýylky haj zyýaraty-da şol howpsuzlygyň we asudalygyň dowamy bolar.

Baýramyňyz mübarek bolsun.

Abdylła UTAÝBI,

Saud Arabystanly ýazyjy, yslamy akymlar boýunça barlagçy.

Duşenbe, 17.06.2024 ý. Publisistika